

Fəttah XALIQZADƏ

Sənətsünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru, professor

Email: halikzade@mail.ru

ÇƏTİN SƏNƏT YOLUNUN GÖZƏL BƏHRƏLƏRİ

***Xülasə:** Məqalə istedadlı bəstəkar, musiqişünas və pedaqoq, respublikanın əməkdar incəsənət xadimi Nərgiz Şəfiyevanın yaradıcılığına həsr olunmuşdur. Burada sənətkarın çoxcəhətli və səmərəli fəaliyyətinin müxtəlif istiqamətləri nəzərdən keçirilmiş, xüsusilə də rəngarəng musiqi əsərlərinin ideya-bədii məzmunu, orijinal üslub keyfiyyətləri və yüksək estetik qayəsi açıqlanmışdır. Sənətkarın bənzərsiz elmi və bədii təfəkkürünün zəngin potensialı həm yazılı məqalələrində, həm də oxuduğu mühazirə və seminarlarında parlaq təzahürünü tapmışdır.*

***Açar sözlər:** bəstəkar, musiqişünas, bədii üslub, elmi məqalə, musiqi əsərləri, təhlil, millilik, müasirlik*

Qarşıdan gələn 2020-ci ildə milli musiqi mədəniyyətinin dəyərli nümayəndələrindən biri, gözəl bəstəkar, dərin analitik təfəkkürə malik olan musiqişünas və maarifçi-pedaqoq, Azərbaycan respublikanın əməkdar incəsənət xadimi Nərgiz Şəfiyevanın 80 yaşı tamam olur. Biz ölkəmizin bütün musiqi ictimaiyyəti adından sənətkarı səmimi qəlbdən təbrik edir, ona möhkəm can sağlığı, uzun ömür və yeni yaradıcılıq uğurları arzulayırıq.

Yubilyarlara ən gözəl təbrikləri, ən xoş sözləri arzulamaqda bir rəsmiyyət vardır, mənəcə. Həmin arzular istər elmi məqalələrin, istərsə də şifahi nitqlərin sanki bir leytmotivini təşkil edir. Biz həmin təbriklərə, Nərgiz Şəfiyeva haqqında sanballı elmi araşdırmaların yazılmasını, yaradıcılığına layiqli qiymət verilməsini də əlavə edərdik. Doğrudur, indiyə qədər görkəmli musiqişünas-alimlərdən professorlar R.Zöhrabov və Ü.İmanova dəyərli elmi məqalələri ilə bəstəkarın sənətinin əsas məqamlarını dəqiq təhlil etmişlər. Haqqında kiçik bir broşür də yazılmışdır tərəfimizdən. Lakin bu təşəbbüslər daha geniş tədqiqatın uğurlu bir başlanğıcıdır.

Nərgiz Şəfiyeva nadir istedad sahibidir. O özünün nələrlə qadir olduğunu dəfələrlə sübut etmişdir – musiqi əsərləri, elmi məqalələri, sənətə həsr etdiyi mühazirə və seminarları, insanı qiymətli bir kitab qədər zənginləşdirən bitib-tükənməyən söhbətləri ilə.

Taleyin hökmü ilə kövrək qəlbli, dərin zəkalı bu sənətkar yaradıcılıq uğurlarını həmişə çətin həyat mübarizələrində qazanmalı imiş... Bununla belə, musiqi ictimaiyyəti – bəstəkar və musiqişünaslar, ifaçı və əsl musiqisevərlər Nərgiz xanımın yüksək peşəkarlığına yaxşı bələddir, əsərlərini, şəxsi fikir və mülahizələrini həmişə maraqla dinləyir və dərin analitik təfəkkürünə heyran olur.

Nərgiz Şəfiyevanın mənalı həyat və yaradıcılıq yolunu izləyib, onun müxtəlif fəaliyyət sahələrində qazandığı nai-

liyyətlərin mahiyyətinə və dəyərinə vardıda belə bir ümumi nəticəyə gələ bilirik: onun fəaliyyəti ötən əsrin ikinci yarısı və yeni minilliyin əvvəllərində Azərbaycan musiqisinin diqqətəlayiq hadisələrindən biri olmuşdur.

İncə qəlbli bu xanım özünün çılğın yaradıcılıq təbi, aşılıb-daşan zəkası və fitri istedadı sayəsində möcüzəli musiqi dünyasının gizli sirlərinə nüfuz edir, sənətə və sənətsünaslığa bəlli olmayan məqamlara özünün iti düşüncəsi ilə dərinlən nüfuz edə bilir, onların həlli yollarını göstərərək musiqişünaslıq fikrini qiymətli ideyalarla təmin edir.

N.Şəfiyevanın ehtiraslı və dərin məzmunlu musiqisi bəstəkarlıq istedadının parlaq aynasıdır, zəngin mütaliəsi, təhlil və tənqid etmək qabiliyyəti ona musiqişünaslıq sahəsində də səmərəli çalışmağa imkan verir. Nərgiz xanımın zəkası keçmişin ənənələrini yaşadaraq, bu günümüzün yaradıcılıq təmayüllərini incələyir və milli musiqinin gələcək inkişaf yollarını aydın şəkildə görür, müsahiblərini və oxucularını inandıra bilir.

Bir cəhəti xüsusi vurğulamaq lazımdır ki, görkəmli musiqi xadiminin səmərəli fəaliyyəti öz gücünü Azərbaycanın tarixindən və musiqisindən, müasir cəmiyyətimizdə böyük aktualıq kəsb edən azərbaycançılıq ideyalarından alır. Onun bəstəkar və ifaçılıq sənətinə verdiyi qiymət obyektiv xarakter daşıyır. Sənətkarın sarsılmaz vətəndaşlıq ruhu istər müxtəlif formalı musiqi əsərlərində, istər bəstəkarlıq sənətində və klassik muğamlarımız haqqında məqalələrində, istərsə də ifaçılığa dair müşahidələrində parlaq şəkildə meydana çıxır. O özünün ünsiyyətçil təbiətinə uyğun olaraq sənət barədə görüşlərini həmkarları ilə həvəslə paylaşır.

Adətən bəstəkar və ya musiqişünasların yaradıcılığına qiymət vermək üçün müvafiq əsərlərə müraciət edir, onların məna və əhəmiyyətini anlamağa çalışırlar. Söhbət parlaq simalardan, özü də kifayət qədər erkən nailiyyətlərə imza atmış sənətkarlardan gedirsə, bu adi və dəfələrlə sınaq edilmiş üsula üz tutmaq zənnimcə, azlıq edər. Çünki musiqçinin xüsusi təhsilindən qabaq onun fitri istedadı və yetişdiyi mühit də nəzərə alınmalıdır. Nərgiz Şəfiyevanın bir bəstəkar və musiqişünas kimi yetişməsinə şərtləndirən amillər arasında musiqi təlim-təربiyəsi, xüsusilə də dahi Qara Qarayevin sinfində əla bəstəkarlıq məktəbi keçməsi ən vacib şərtlərdən biri olmuşdur.

Gəlin bəstəkarın çətin və mənalı həyat yolunun lap əvvəllərinə, ağır müharibə dövrünə təsadüf etmiş uşaqlıq illərinə qayıdaq. 1940-cı ilin 1 yanvar tarixi. Bakıda, Şuşa ziyalıları ailəsində dünyaya bir qız göz açır. Həm ata, həm də ana tərəfdən əslinəcabətli nəsilin-Şəfizadələr (Şəfililər) və Əhəd xanlının övladı olan balaca Nərgiz musiqi sənətinə və klassik muğamlara dərin hörmət bəslənilən mütərəqqi ruhlu bir ailədə böyüyürdü. Valideynləri və yaxın qohumları Azərbaycan milli mədəniyyətinin dərin köklərinə bağlı olmaqla bərabər, eyni zamanda müasir Avropa tipli elm, təhsil və mədəniyyətə də güclü meyl göstərirdilər. Bir əmisinin violində muğam çalması Nərgizin musiqi yaradıcılığında müraciət etdiyi Şərq-Qərb sintezinin gözəl müjdəsi idi. Əsas dahi Üzeyir bəy tərəfindən qoyulmuş bu istiqamətin gənc istedad tərəfindən davam və inkişaf etdirilməsi tamamilə qanunauyğun idi.

Lakin müharibənin dəhşətli yaraları bu ailədən də yan keçməmiş, onu üç yaşındaykən istəkli valideynindən – Timiryazev adına Moskva Kənd Təsərrüfatı Akademiyasının məzunu olmuş atası Mahmud Şəfiyevdən əbədiyyən ayırdı. Amansız tale bu qızçıqazı hələ gələcəkdə də dəfələrlə sınağa çəkəcəkdə...

Bununla belə, Nərgiz Şəfiyevanın istedadı üzə çıxıb parlamağa başlayır. Bu baxımdan ailə mühitinin və ilk növbədə musiqi təhsili olan anası Təyyubə xanımın əvəzsiz rolu olmuşdur. Yaşlı qohumları isə (xüsusilə də nənəsi) qədim Qarabağ folklorundan dəyərli məlumat verər, möcüzəli diyarın muğam abu-havasını həssas qəlbli qıza aşılıyordılar. Bundan başqa, Şuşanın, XIX əsrin sonlarına məxsus folklor mühiti sonralar nə qədər aşınmalara uğrasa da, onun zərif parıltıları sanki yaşlı şuşalılarla birgə Bakıya köçmüşdür. Həmin bilgilər ailənin əziz xələfi Nərgizə, onun vasitəsilə də bizlərə agah olacaqdı. Demək olar ki, Qarabağın musiqi ənənələri yeniyetmə məktəb şagirdinə o münbit folklor çeşməsinin elə özündən ötürülürdü. Bu isə istər elin musiqisini, istərsə də onun tarixi və etnoqrafiyasını öyrənmək baxımından çox qiymətli idi. Məsələn, Qarabağ halayları haqqında inanılmaz dərəcədə qiymətli məlumata son yüz ilin heç bir qaynağında rast gəlinməmiş, bu əski janr heç bir söyləyici tərəfindən qeyd edilməmişdir. Halbuki, Novruz bayramı münasibətilə keçirilən oyun və əyləncələr barədə bu günün ən yaxşı mənbəyi elə Nərgiz xanımın özüdür.

Digər tərəfdən, Bakının qaynar musiqi həyatının rəngarəng təzahürləri də Nərgizin istedadının üzə çıxmasında böyük rol oynamışdır. Özündə həm Şərq, həm də Qərb mədəniyyətlərini birləşdirən bu şəhərin mədəni şəraiti Nərgizi müasir təmayüllərə qovuşdurur, onun gələcək uğurlarına yol açır. Erkən qələm təcrübələrində isə Ü.Hacıbəylinin, az sonra da Q.Qarayevin musiqisi müstəsna əhəmiyyətə malik olacaqdı.

“Arşın mal alan” məni Üzeyir bəyin musiqisi ilə həmişəlik bağladı! – deyə əsərin ekran versiyasına tamaşa etdikdən sonra o öz heyranlığını beləcə bildirmişdi. Beş-cə yaşlı qızcığazın evə qayıdıb filmin melodiyalarını dərhal pianoda çalması nadir istedadın əlamətlərindən yalnız biri idi. İkicə il sonra (1947) möhtəşəm “Koroğlu” operasının tamaşasında Üzeyir bəyin dinləyicilər tərəfindən coşqun alqışlarla qarşılanması da Nərgizin yaddaşına bütün ömrü boyu həkk olundu. Ü.Hacıbəylinin nəzəri sistemi və yaradıcılığı sonralar Nərgiz Şəfiyevanın sevə-sevə araşdıracağı tükənməz bir mövzu olacaqdı.

O, yeniyetmə yaşlarında milli musiqimizin sürətli inkişafı ilə ayaqlaşır, zamanın ruhunu və intonasiya lüğətini incəliklə tuta bilirdi. Belə ki, Q.Qarayevin “Yeddi gözəl” baletinin 1952-ci ildəki premyerasında musiqinin müasir və milli koloritli üslubu istedadlı qızın diqqətindən yayına bilmədi.

Belə bir şəraitdə Nərgiz sövqi-təbii olaraq musiqi yaradıcılığına başlamalı idi. Ülvi sənətə qarşı “ilk məhəbbətini” anasından gizli saxlaması da, müstəqil olaraq Uşaq yaradıcılığı sinfinə yazılması da (təbii ki, təhsil aldığı məktəbin müdiri Kövkəb xanım Səfərəliyevanın köməyi ilə) olduqca təbii idi. Onun müəllimi bəstəkar Mithəd Əhmədovun qıza göstərdiyi qayğıları tezliklə öz gözəl bəhrəsini verdi – Nərgizin taleyi əvvəldən müəyyən olunmuşdu – o, mütləq konservatoriya təhsili görüb bəstəkar olacaqdı!

Elə birinci kursda yazdığı əsərləri – “6 fortepiano prelüdü” və “Violin poeması” əslində tələbə işləri çərçivəsindən kənara çıxır, milli musiqi sənətinə yeni və parlaq üslublu gəncin gəlişindən xəbər verirdi. Məsələ yalnız Gənc bəstəkarların Ümumittifaq baxış-müsabiqəsində onun I dərəcəli Diplom almasında deyildi, hərçənd ki, sonradan geniş hüsn-rəğbət qazanmış məşhur sənətkarlarla yarışmaq özü də böyük bir şərəf idi.

Onların arasında görün kimlər var idi – Arif Məlikov, Rodion Şedrin, Arvo Pyart, Aleksandra Paxmutova və başqaları!

Fortepiano prelüdlərinə ən yüksək qiyməti isə onun böyük Ustadı Qara Qarayev vermişdi. Dahi bəstəkar həmin inciləri nə zamansa I kursda yazılmış janr nümunələri arasında ən yaxşılarından hesab etmiş, müəllifin nəinki öz yaşadılarını, həm də daha yaşlı həmkarlarını təxminən on il qabaqladığını söyləmişdi. Bu da N.Şəfiyeva musiqisinin müasir intonasiya lüğəti və bənzərsiz fərdi üslubu ilə bağlı idi. Görkəmli musiqiçiləri də valeh edən o cəhət idi ki, onun erkən əsərlərində milli koloritlə qabaqcıl təfəkkürün birləşməsi yüksək texniki səviyyədə yerinə yetirilmişdi.

Böyük ümidləri doğruldan tələbə bəstəkarın fortepiano üçün “Trio”, “Variasiyalar”, “Simli kvartet” və sair əsərləri də diqqətdən yayınmadı. Onlar Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqının gənclər plenumunda səsləndirilərək qonaq mütəxəssislər tərəfindən bəyənildi, İttifaq mətbuatında qeyd edildi.

Lakin həyat yenə də tələbəni ağır sınağa çəkir və o, buraxılış imtahanları ərəfəsində sevimli anası Təyyubə xanımın xəstəliyi ilə əlaqədar təhsilini tamamlaya bilmir. Buna baxmayaraq N.Şəfiyeva əslində bir bəstəkar kimi kifayət qədər yetişmiş və arada vaxt tapıb yaradıcılıqla məşğul olurdu – çox güclü bir psixoloji resurs olan ecazkar musiqi sənəti ən çətin anlarda belə onu həyata, yaşayıb-yaratmağa bağlayırdı.

Əsərlərinin demək olar hər birində müəllifin dəst-xətti və keçdiyi əla sənət məktəbi dərhal hiss olunur. İki hissəli Simfoniya, Simli orkestr və solistlər üçün “Mahnı dağlarda qaldı” dramatik faciəvi əsəri mütəxəssislər tərəfindən rəğbətlə qarşılandı. O, yaradıcılıqda müxtəlif mövzulara həvəslə müraciət edir, bir tərəfdən Qarabağ hadisələrinin orijinal bədii təcəssümünə nail olur, digər tərəfdən də Hafiz Şirazinin sözlərinə “Soruşma” musiqili qəzəli ilə dahi Üzeyir Hacıbəyli ənənələrini inkişaf etdirirdi.

Orijinal məqam keçidlərindən ibarət olan musiqili qəzəl bu janrın ən yaxşı müasir nümunələrindən biridir. Başqa bir orijinal əsərində XX əsr dünya poeziyasının nəhənglərindən olan Nazim Hikmətin “David Oystraxa məktubumdur...” şeirini vokal dialoq kimi təfsir etməsi də məharətlə cəsarətin gözəl bəhrəsi olur. Əsərdə təmkinli emosional hisslər aləmi ilə dərin intellektin üzvi vəhdəti dinləyicilərin qəlbini dərhal ələ ala bilir.

Yuxarıda göstərilən səbəblərlə əlaqədar, Nərgiz Şəfiyevanın musiqi əsərlərinin siyahısı çox da uzun deyil. Buna baxmayaraq, onlardan ən yaxşıları, əminəm ki, bədii məzmun və formasının kamilliyi ilə hələ uzun müddət musiqisevərlər tərəfindən böyük rəğbətlə qarşılanacaqdır.

Nərgiz Şəfiyeva musiqisinin digər səciyyəvi xüsusiyyətlərini də qısaca şərh etməyə çalışaq. Genişləndirilmiş diatonikaya əsaslanan müasir və tərəvətli intonasiya lüğəti yüksək sənətkarlığın parlaq bir göstəricisidir. Bunu əsərlərinin fərdi musiqi üslubu, bədii məzmun və forma kamilliyi bir daha sübut edir. Elə bu səbəbdən bəstəkarın yaradıcılığına xas olan musiqi tematizmi və onun məntiqi açım prosesi olduqca cazibədardır və özünün bədii təsir gücü ilə dinləyiciləri valeh edir.

Nərgiz xanım çox vaxt qeyri-adi və kiçik heyətlərə müraciət edir. Hər bir alətin bədii texniki imkanlarından məharətlə faydalanır. O, adətən müxtəlif tembrləri ifadəli intonasiyalarla aşılamaqla əlvan səslər toxuması hörür. Bəzən musiqi dilinin imma-

nent xassələri əsərlərinə xüsusi gözəllik bəxş edirsə, digər hallarda onlara verilən dəqiq adlar dərin mənə kəsb edir, dinləyicilərin düşüncəsini qidalandırır.

Bu baxımdan onun uşaqlar üçün yazdığı mahnıları, “Günlər keçər, həftə dolanar” fortepiano məcmuəsi, fleyta, violonçel və arfa üçün “Damlalar” adlı Trio, “Mahnı dağlarda qaldı” simfonik əsəri təqdirəlayiqdir. Təbii ki, vokal yaradıcılığında istifadə olunmuş şeir mətnlərinin fərdi şəkildə işlənilməsi də istedadından xəbər verir. Bu cəhəti istər uşaq mahnılarında, istər vokal inciləri sırasına daxil olmuş “Soruşma” musiqili qəzəlinə, istərsə də “David Oystraxa məktubumdur...” adlı vokal dialoqda aydın görmək olar.

Musiqi tədqiqatları Nərgiz Şəfiyevanın çoxşaxəli fəaliyyətinin mühüm və ayrılmaz bir tərkib hissəsini təşkil edir. Musiqinin elmi məsələlərini bir yaradıcı, yəni bəstəkar kimi yanaşması nəinki yazılı ənənəli sənət əsərlərinin araşdırılmasına, həm də muğam və məqam nəzəriyyəsi təhlillərinə də xüsusi mənə və əhəmiyyət bəxş etmişdir. Milli musiqi mədəniyyətimizdə Ü.Hacıbəyli və Q.Qarayevin adları ilə bağlı olan belə bir ənənə, etiraf edək ki, o qədər də davamını tapmamışdır. N.Şəfiyeva bir çox böyük bəstəkarlarımızın ən gözəl biliciləri sırasında özünə layiq yer tutur, Ü.Hacıbəylinin musiqi nəzəri sistemi və orijinal bədii üslubu haqqında isə saatlarla mühazirələr oxuya bilər. N.Şəfiyeva onilliklər boyu davam edən elmi-metodiki işlərinin nəticəsində belə bir mühüm nəticəyə gəlmişdir ki, milli məqam nəzəriyyəsi muğam sənəti ilə sıx vəhdətdə tədqiq və tədris olunmalıdır.

N.Şəfiyevanın elmi məqalələrinin sayı çox olmasa da o, müasir musiqi elmimizdə xüsusi yer tutur. Kaş ki, bütün konseptual düşüncələrini, seminar və (adi deməyə dilim gəlmir) qeyri-adi söhbətlərini yazıya köçürə bilsəydi, o zaman, düşünürəm, iri həcmli elmi monoqrafiyaları da ərsəyə gələ bilərdi...

N.Şəfiyeva unudulmaz müəllimi Q.Qarayevin də musiqi irsini dönə-dönə müraciət edir, əsərlərinin müxtəlif məsələlərini dərinlən incələyir. O, “Qara Qarayev tələbələrinin xatirəsində” adlı esse, oçerk, portret cizgiləri və fotoşəkillər toplusunun müəllif-tərtibçisi və redaktorlarından biri kimi əvəzsiz bir xidmət göstərmiş, Ustadının A.Puşkinin sözlərinə yazdığı “Mən sizi sevirdim” və “Gürcüstan təpələrində” adlı romansların dilimizdə səsləndirilməsinə nail olmuşdur. Məsələ yalnız şeirlərin qarşılığını tapmaqla bitmirdi axı, tərcümə musiqinin melodikasına da uymalı idi. Və Nərgiz xanımın ikiqat zəhməti olduqca effektiv alındı – dilimizin ahəngi musiqinin intonasiyalarına milli kolorit gətirməklə, Azərbaycan vokal mədəniyyətini yeni versiyalarla daha da zənginləşdirdi.

N.Şəfiyevanın musiqi-pedaqoji fəaliyyəti də diqqətə layiqdir. Uzun müddət səmərəli müəllimlik fəaliyyəti ilə məşğul olmuş Nərgiz Şəfiyeva həm maarifçilik, həm də yaradıcılıq işləri ilə məktəbli musiqiçilərin bədii dünyagörüşünə musiqi zövqünün inkişafında uğurlu səylər göstərmişdir. Onun uşaqlara həsr etdiyi əsərləri ayrıca araşdırılmağa layiqdir. Bu mənada “Yelkən”, “Yelləncək”, “Bizim bağ”, “Deyişmə”, “Xəzərim” kimi mahnıları, məktəblilərin musiqi qabiliyyətini inkişaf etdirən “Polifonik pyeslər” məcmuəsi xüsusi vurğulanmalıdır. Eyni məqsədlə yaranmış “Gün keçər, həftə dolanar” adlı fortepiano silsiləsində yeddi əsas məqamın intonasiya-tematik potensialından məharətlə istifadə olunmuşdur.

Bu gün Nərgiz Şəfiyeva Azərbaycanın sayılıb-seçilən yaradıcı ziyalılarındanır. Əsərləri tələbəlik illərindən başlayaraq Azərbaycan, Rusiya, Gürcüstan, Latviya, İsrail, Bolqarıstan və Amerika Birləşmiş Ştatlarında müvəffəqiyyətlə səsləndirilmiş və yüksək qiymətini almışdır. Arzu edirik ki, onun ən dəyərli əsərləri nəinki yubiley ilində yada düşsün, elə həmişə, hər yerdə daha çox təbliğ və tədqiq olunsun. Biz əminik ki, Azərbaycanın əməkdar incəsənət xadimi, gözəl bəstəkar Nərgiz Şəfiyeva yaradıcılığının gələcək taleyi də uğurlu olacaqdır!

Фаттах Халыгзаде

Доктор философии по искусствоведению, профессор

ЗАМЕЧАТЕЛЬНЫЕ ПЛОДЫ ТРУДНОГО ТВОРЧЕСКОГО ПУТИ

Резюме: В статье, посвященной славному юбилею талантливого композитора, музыковеда и педагога, заслуженного деятеля искусств Азербайджана Наргиз Шафиевой, раскрываются различные направления многогранного творческого пути музыканта. В частности, анализ произведений различного жанра раскрывает их разнообразное идейно-художественное содержание, индивидуальные стилистические черты и высокие эстетические достоинства. Кроме того, богатый потенциал научного мышления Н.Шафиевой отразился как в ее научных и публицистических статьях, так и в лекциях и семинарах.

Ключевые слова: композитор, музыковед, художественный стиль, научная статья, анализ, черты национальности, современность

Fattakh Khalig-zade

Ph.D., professor

REMARKABLE FRUITS OF THE HARDCREATIVE LIFE

The article is devoted to the anniversary of the talented Azerbaijan composer, musicologist and pedagogue, Honorary art worker of Azerbaijan Nargiz Shafiyeva, where had been made an attempt to analyze her compositions, their rich artistic content, idiosyncratic stylistic features and lofty aesthetical ideas. Beside it, the great potentiality of N.Shafiyeva's scholarly discourse is overtly manifested itself both in the written articles and a series of lectures and seminars.

Keywords: composer, musicologist, artictic style, scientific article, musical works, analysis, nationalism, modernity